

Zagreb: Srednja Europa, 2022., 341 str.

Tematski i problemski, djelo Tihane Petrović Leš uklapa se u okvir studija kojima se osvjetljava odnos prostora i sjećanja, odnosno stvaranje mjesta naracijama o njegovoj prošlosti. Riječ je o prepoznatim analitičkim nišama što se oslanjaju na aktualne tendencije u humanističkim znanostima kojima se njeguje sagledavanje ekonomskih, političkih, kulturnih i društvenih transformacija pogledom "odozdo", iz pozicije ljudi koji su tim mijenama zahvaćeni i koji u njima sudjeluju. Relevantnost knjige proizlazi iz aktualnosti teme, ali još više iz jedinstvenoga načina na koji je autorica ova istraživačka područja povezala kao moguća čvorišta različitih pristupa temi. Od početka ovoga stoljeća studije društvenoga sjećanja sve snažnije ulaze u obzor znanstvenih istraživanja u Hrvatskoj, pri čemu se često tematizira i konstrukcija mjesta sjećanja. Međutim, pogled na tvorbu mjesta sjećanja kakav nudi Tihana Petrović Leš rijetko je primjenjivan u domaćoj etnologiji: jedinica analize je građanska obitelj, koja svoja mjesta sjećanja ostvaruje transgeneracijskim prijenosima, pozicioniranjem njezinih članova u raznorodnim lokalnim, nacionalnim i širim globalnim strujanjima te interakcijom s brojnim političkim, društvenim i kulturnim akterima. Tako analizirana obitelj funkcionira u skladu s teorijskim konceptom "graditelja kulture". To specifično očište čini knjigu vrijednim doprinosom rasvjetljavanju mehanizama kojima se stvaraju, održavaju i propituju mjesta sjećanja.

Studija Svetoga Roka i Lovinca iz perspektive članova obitelji Japunčić i Kovačević, a u širem smislu studija stvaranja mjesta i društvenoga života u dijakronijskoj perspektivi, predstavlja osvježavajući odmak od uvriježenih strategija današnjega etnografskog pisanja, ma koliko ono bilo tematski heterogeno. Naime, u procesu antropologiziranja domaće etnologije i konstruiranja novoga disciplinarnog identiteta stvorio se određen odmak od kulturnopovijesnih pristupa. Većina se hrvatskih etnologa i kulturnih antropologa danas bavi aktualnim društvenim i kulturnim dinamikama, pri čemu nam povremeno uranjanje u prošlost nekoga fenomena služi uglavnom za kontekstualizaciju istraživanja kojem je glavno polazište u sadašnjosti. Autoričina je početna točka drukčija: ona u analizu življene svakodnevice kreće iz povijesne rekonstrukcije, iz prikaza obiteljske povijesti od 1870-ih do 1939. godine. U najboljoj nam maniri gustih etnografskih opisa pokazuje što nam takav pogled u prošlost zajednice, u kulture kontinuiteta i diskontinuiteta, može pružiti, koje praznine u dubinskom razumijevanju svakodnevice, pa i onih trendova koji obilježavaju našu današnjicu, može popuniti. Analizom interakcija različitih nacionalnih i međunarodnih

aktera otkriva da je način života u ovim ličkim mjestima u promatranom povijesnom odsječku daleko od izoliranoga, da se odvija neprestanim prožimanjem globalnoga, nacionalnoga i lokalnoga. Te nam trendove predočuje na temama kao što su obiteljska druženja i blagdani, običaji, kultura prehrane, stanovanje, odijevanje i moda, pri čemu se osvrće, među ostalim, na jedan od markera regionalnoga identiteta, ličku crvenkapu. Uz to, svoju su nišu u knjizi pronašla i različita mjesta društvenosti, kao što je *birtija*, te prakse mobilnosti kojima se iskoračuje iz lokalnih okvira, kao što je turizam. Te raznorodne teme popraćene su bogatom vizualnom građom koja prikazuje epizode iz života, javna događanja, lokalne krajolike, obiteljske ambijente i portrete članova obitelji.

Ova studija mjesta sjećanja donosi nijansiranu analizu odnosa politike i svakodnevice sagledanoga s razine lokalne zajednice, obitelji i pojedinaca. Takvim se fokusom na pitanje kako političke ideje zaživljavaju u praksi, koje funkcije one imaju unutar lokalne zajednice, relativiziraju i problematiziraju uvriježene krute političke dihotomije, podjele na crne, crvene i drukčije obojene. Autorica prati kojim promjenama, pa nekad i neočekivanim posljedicama, pojedini povijesni preokreti rezultiraju u ljudskim životima; tako se u jednom poglavlju, na primjeru triju mladih žena iz obitelji Japunčić, bavi pitanjem kako je Veliki rat naučio žene govoriti. No, autorici su jednako zanimljive one manje vidljive i istraživački teže uhvatljive postupne promjene koje se ne temelje na velikim prevratima, nego se odvijaju sporim ritmovima svagdana i blagdana, da parafraziram naslov jedne cjeline ove knjige. Upravo u tom vještom i sustavnom utvrđivanju slijeda i mikropomaka u ljudskoj svakodnevici, postavljanju isječaka iz društvenoga života u logičan niz – autoričnim riječima, u uspostavljanju filmskih scena oživljenoga Lovinca i tadašnjih Lovinčana – iskazuje se autoričino veliko analitičko, ali i spisateljsko umijeće.

Studija se temelji na kvalitativnom istraživanju raznolikih izvora kojima autorica pristupa kao etnografskim fragmentima: od arhivskih dokumenata, novina i časopisa, monografija i članaka, preko književnih tekstova, obiteljskih fotografija do kazivanja različitih sugovornika, uglavnom članova spomenutih obitelji. Pri tako utemeljenoj analizi postaju vidljivi i pukotine i čitanja svakodnevice drukčija od onih na koje nailazimo u dominantnim prikazima promatranoga razdoblja. Zbog toga je ovakva kritička studija, koja u analizu kreće iz obiteljskoga kruga, dobrodošla dopuna spoznajama iznesenim u tematski srodnim publikacijama.

Sama je autorica članica obitelji o kojoj piše. To rekonstruiranje prošle svakodnevice vlastite obitelji stavlja je u poziciju poznatu istraživačima koji su se odvažili baviti temama koje su im bliske, neposredne, čak i intimne. U toj se višestrukoj poziciji istraživačica treba analitički, pa i kritički osvrnuti na građu o životu vlastite obitelji. Koliko ta pozicija donosi u pogledu dostupnosti teme i materijala, toliko je nerijetko i nelagodna te dovodi do pojedinih etičkih dilema. Bez obzira na to, autorica nije ni najmanje upala u zamku romantiziranih

prikaza obiteljske svakodnevice. Tekst je ispisan s mnogo senzibiliteta i empatije, ali istodobno svakodnevicu prikazuje u svoj njezinoj prijepornosti, kompleksnosti i slojevitosti svojstvenima ljudskim zajednicama.

Nevena Škrbić Alempijević

Rahela Jurković:
Otoče moj lipi

DOI: 10.17234/SEC.35.13

Zagreb: Asesor, 2023., 270 str.

U Zagrebu je u svibnju 2023. godine u izdanju nakladnika Asesor objavljena knjiga '*Otoče moj lipi*'. Autorica knjige je dr. sc. Rahela Jurković, koja je od doktorskoga studija na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu znanstveno usmjerena prema kulturnoantropološkim temama. Nastavljajući se na njezine prethodne radove vezane uz uključivanje osoba pod međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo, knjiga '*Otoče moj lipi*' aktualizira pitanja vrijednosti hrvatskoga prostora, vremena i ljudi. Odrednice su to koje predstavljaju izazov svakom antropologu istraživaču.

Knjiga uz predgovor, uvod i zaključak sadrži dvadeset i jedno poglavlje. Svako od njih označeno je samo rimskim brojem, bez naslova, kako se čitatelju ne bi sugeriralo što će u poglavlju pronaći. Prije uvoda čitamo pjesmu otočanke Marije (Marice) Bačinić "Otoče moj lipi" – pisana je u dijalektu, a prema pjesmi je i knjiga dobila naslov. Zatim je otisnuta karta otoka Pašmana sa svim toponimima te susjednim priobalnim mjestima prema kojima Pašman gravitira geografski, povijesno i gospodarski. Upravo ta dva elementa simbolično predstavljaju i osnovni metodološki pristup korišten u predstavljanju otoka Pašmana i njegovih ljudi. Zemljopisna karta kao faktografsko polazište terenskoga istraživanja te pjesma koja u lokalnom idiomu izražava snažnu emociju ljubavi prema Otoku – pokazatelji su da je knjiga nastala na dokumentiranoj građi uz osjećaj privrženosti prema Pašmanu i ljudima, koji se razvio kod autorice tijekom trogodišnjega istraživačkog rada.

Autorica je od 2020. do 2023. godine provela kulturnoantropološka istraživanja kvalitativnim metodama polustrukturiranih i otvorenih intervjua s četrdeset osam otočana. Svi su intervjui snimani i transkribirani. Koristeći sudioničko promatranje, vodeći dodatne bilješke i fotografirajući, dobila je bogatu građu za analizu i prezentaciju otoka Pašmana. Stoga ova knjiga predstavlja autoetnografski rad obogaćen autoričinim dojmovima i